

IN MEMORIAM

LJUBO BOBAN (1933-1994)

Povjesnik Ljubo Boban pojavio se iznenada sredinom šezdesetih godina monografijom o sporazumu Cvetković-Maček i odmah na sebe skrenuo pozornost znanstvene javnosti, da bi u prekratka tri desetljeća, pišući brojne rasprave i polemike o novijoj hrvatskoj povijesti iza sebe ostavio dubok trag koji će još dugo slijediti svi koji se žele objektivno informirati o našoj novoj i najnovijoj prošlosti.

Njegovom smrću naša je povijesna znanost izgubila vrijednog istraživača a hrvatska politika jednog od rijetkih pojedinaca koji se znao i mogao nositi s velikosrpskim podvalama, mitovima i memorandumskim falsifikatima.

Odlaskom Ljube Bobana naša je historiografija izgubila vrsnog analitičara koji se, vođen kriterijima znanstvene istine i metodologijom znanosti kojoj je pripadao, nije povodio za trenutačnom konjunkturu nego zovom istine, ostavljajući iza sebe djelo trajne znanstvene vrijednosti. Osvijetlio je tako mnoga otvorena pitanja logički slažući i izlažući svoje zaključke koji će odoljeti sudu vremena, ulazeći u neprolaznu baštinu hrvatske historiografije.

Osnovno područje Bobanova znanstvenoga interesa bijaše hrvatska povijest poslije 1918. godine, tj. povijest Hrvata u onom vremenskom isječku kada su zatrti i posljednji ostaci hrvatskoga državnog prava, a Hrvatska postala bezimen prostor u konceptu orvelovske zajednice jednakih i jednakijih.

Pisati o toj i takvoj hrvatskoj prošlosti značilo je, u onim oskudnim vremenima, podvrgnuti temeljitoj reviziji ocjene službene partijske historiografije koja se mijenjala od kongresa do kongresa ili kojekakve "epohalne" sjednice. Jedno je ipak ostajalo isto: Hrvatska i Hrvati ušli su u versaillesku državnu tvorevinu sa istočnim grijehom razbijača "državnog i narodnog jedinstva".

Brojnim naraštajima studenata ostat će Boban u sjećanju kao čovjek zaslužan što se uopće započela proučavati hrvatska međuratna povijest. Iz brojnih rasprava i monografija što ih je iza sebe ostavio nazirala se – očišćena od floskula službene ideologije – sva veličina hrvatske drame.

Vjeran metodama znanosti kojoj je posvetio svoj život, Ljubo Boban sustavno je krčio zamršene putove do znanstvene istine o Hrvatskoj i Hrvatima. Primarni mu je istraživački zadatak bio sagledavanje mjesta i uloge Hrvatske seljačke stranke, političkog subjekta koji je u čitavom međuratnom razdoblju uživao plebiscitarnu potporu hrvatskog naroda.

Bobanova monografija o sporazumu Cvetković-Maček objavljena sredinom 60-ih godina bacila je potpuno novo svjetlo na politiku Hrvatske seljačke stranke nakon Radićeve smrti i na ulogu njezina neprijepornog lidera, dra Vlatka Mačeka. Korektno konfrontirajući različite izvore, sjećanja sudionika tih događaja i suvremeni tisak, Boban je pružio objektivnu sliku o svoj složenosti političkih prilika u kojima se nalazilo vodstvo seljačkog pokreta u predvečerje

svjetskoga rata, kao i međunarodni okvir koji je natjerao beogradsku čaršiju na kratkotrajan i neiskren ustupak. Pokret "Srbi na okup" i pokretanje pitanja tzv. treće jedinice dovoljno govore o tome.

U nizu rasprava i polemika koje će napisati o hrvatskom pitanju u Jugoslaviji, Boban je otvarao mogućnosti kompleksnijeg sagledavanja ličnosti i stranaka koje su obilježile taj dio hrvatske povijesti. *Maček i politika HSS-a 1928-1941. godine, Geneza značenja i odjeka zagrebačkih punktacija, Svetozar Pribičević u opoziciji 1928-1936, već spomenuti Sporazum Cvetković-Maček* samo su neki od naslova što će nam ih Boban podariti kao rezultat svojih dugogodišnjih istraživanja. Ovome treba pribrojiti i mnoge enciklopedijske odrednice.

Druga, posebno značajna dionica Bobanova istraživačkog interesa bijaše sudbina Hrvatske seljačke stranke u II. svjetskom ratu. Noseći preteško breme za sudbinu jednog malog naroda u vrtlogu svjetskih interesa i sukoba velesila, ova se stranka, saznajemo iz minucioznih Bobanovih analiza, raslojila na nekoliko struja ili frakcija, koje su u ratu pokušavale ulaziti u različite taktičke saveze, ali uvijek s istim strateškim ciljem: suverenom hrvatskom državom.

U tom je istraživačkom kompleksu Boban svestrano sagledao vanjsko-političku dimenziju politike HSS-a i njenu recepciju na strani zapadnih sila. Za njih je Hrvatska bila i ostala u drugom planu interesa, dok se sva pozornost poklanjala Srbiji, kralju i monarhiji te obnovi Jugoslavije.

Vodstvo predratnog HSS-a, razbacano po zemljama Zapadne Europe i obiju Amerika, odmah je uočilo i znalo cijeniti Bobanov pošten odnos prema svim odrednicama stranačke politike, pa mu je s punim povjerenjem dopustilo uvid u preostalu arhivsku građu i bilo zahvalno što je svojim analizama sveo na pravu mjeru brojne neodmjerene i poprečne ocjene koje su se "povlačile" po memoarskoj literaturi.

Sakupljene dokumente objavio je u zbirci *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade*.

U posljednje vrijeme intenzivno se bavio tzv. pučem Vokić-Lorković, ali ga je u objavljivanju pretekla prerana smrt.

Ljubo Boban ostat će nam u sjećanju i kao vrstan polemičar, uvijek spreman ukazati na podvalu i krivotvorinu. U vrijeme nadaleko poznate "hrvatske šutnje" Boban nije šutio. Bio je jedan od rijetkih etabliranih historiografa koji se upustio u analizu memorandumskih falsifikata. Tko se ne sjeća njegovih polemika s Terzićima, Šušovićima, Đuretićima, Lučićima, Bulajićima i sličnima o broju jasenovačkih žrtava, ulozi Hrvata u travanjskim događajima 1941, genezi četničkog pokreta itd? Smisao ovih pamfleta kojima se pripremao teren za srpski pohod na Zapad razotkrio je profesor Boban u nizu napisa u stručnim časopisima i dnevnom tisku, ukazujući na opasnost koja nam prijete od instrumentalizacije mitova kao sredstva političke borbe.

Stavljajući sve svoje snage u službu domovine, čiju je noviju povijest tako dobro poznao, akademik Ljubo Boban objavio je tekst o hrvatskim granicama od 1918. do 1991. godine i imao istaknutu ulogu u Državnoj komisiji za granice, član koje je bio od osnutka. Neumorno je, do posljednjeg dana, branio i

dokazivao hrvatsko pravo na međunarodno utvrđene državne okvire. Čvrsto je vjerovao da je blizu dan kada će hrvatska puška na hrvatskom ramenu stati na hrvatske granice.

Akademik Boban odgojio je generacije naraštaja povjesnika, nesebično prenoseći vlastita iskustva i spoznaje na mlađe kolege, uvodeći ih u tajne znanstvenoga rada. Kao jedan od osnivača Instituta za hrvatsku povijest i njegov ravnatelj, promicao je brojne nove projekte i mlađe istraživače. I uz obveze na Filozofskom fakultetu i HAZU rado je prihvatio projekt Studia Croatica Sveučilišta u Zagrebu i bio njegovim aktivnim sudionikom kao voditelj kolegija "Hrvatska povijest nakon Prvoga svjetskog rata".

Uvijek u službi znanosti, dosljedno se protivio prodoru neznanstvenih kriterija u povijesnu znanost, čuvajući tako njezin dignitet.

Iako je bio u dobi kada se mogla očekivati sinteza njegovih ukupnih istraživanja, i ovime što nam je podario ostavio je neizbrisiv trag u hrvatskoj historiografiji.

Ostalo je djelo koje će trajno svjedočiti o njegovu hrvatskom narodu na vjetrometini svjetskih interesa i makijavelističkih ideologija, koje su se tako bolno prelomile na jednom malom narodu.

Petar Krolo